

УДК 316.614.034:044.738.5

Кудашкіна О. З.

РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЕТАПУ ПРОГРАМИ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Статтю присвячено актуальній проблемі взаємодії молоді у віртуальному просторі. Вони є описом одного з етапів програми кіберсоціалізації студентів. Автором стверджується, що впровадження у виховний процес ВНЗ нових інтерактивних форм стимулює процес кіберсоціалізації.

Ключові слова: кіберсоціалізація, соціальна активність, кіберпростір, кібержиттєдіяльність, веб-квест, тренінг.

Становлення та розвиток нового суспільства відбувається завдяки виявам соціальної активності молоді. Природним середовищем, де вони проявляють її, виступає кіберпростір Інтернет середовища, який має більш могутній вплив на особистість у даний момент розвитку суспільства, ніж освітньо-виховна установа. Тому, стає актуальним спільне творче освоєння кіберпростору Інтернет-середовища, де учасники освітньо-виховного процесу поєднуються в єдину структуру, яка має властивості функціонального орієнтованого виховного простору й дозволяє здійснити оптимальні виховні механізми для кожної соціально активної особистості. Прагнення використовувати Інтернет середовище у виховному просторі на даний момент обумовлене соціальними, педагогічними й технологічними причинами. По-перше, інформатизація суспільства передбачена законодавством України; по-друге, педагогічні причини обумовлені появою кіберпростору, котре має потужний вплив, що соціалізує; по-третє, інформаційно-комунікаційні технології дозволяють студентам виконувати активну інформаційну діяльність.

В арсеналі психолого-педагогічних досліджень, що стосуються питання впливу нового простору Інтернет на особистість уже існує достатня кількість закордонних і вітчизняних праць, які можуть бути використані як науковий фундамент сучасної проблеми дослідження. Однак, більша частина питань процесу кіберсоціалізації перебуває на початковій стадії розробки. Значний внесок у розв'язання даного питання й розробку терміна кіберсоціалізації в аспекті соціальної педагогіки й соціальної психології ввів у науковий обіг в 2005 році к.п.н., доцент, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти В.А. Плешаков [2, с. 34]. Проблеми соціалізації в Інтернет-середовищі також розглядають С.В. Бондаренко, А.В. Чистяков, А.Б. Скуратов, М.А. Данилова; регуляцію соціальних відносин у кіберпросторі досліджує В.В. Жилкин; формування інформаційної культури розглядають Н.І. Гендина, О.Ю. Піддубна; особливості віртуального простору виділили сучасні філософи Л.А. Микешина й М.Ю. Опенков, Дж. Сулер, Дж. Болтер, Р. Култер і т.д.; вплив кіберпростору на особистість та на людську діяльність у цілому вивчає група вчених МДУ на чолі з Войскунським А.Є., Смісловою О.В., Бабаєвою Ю.О.

Особливе значення для процесу кіберсоціалізації придбали завдання соціального етапу, які стимулювали розвиток особистості відповідно до інформаційної культури. Тому були обрані форми й методи, націлені на формування широти кругозору, кіберсвітогляду, соціальної активності, соціальної значимості індивідуальних норм поведінки, творчої активності й самореалізації в кіберпросторі.

Ціль статті полягає в описі основних форм процесу виховання соціального етапу програми кіберсоціалізації студентів технічних спеціальностей в освітньо-виховного просторі ВНЗ.

Специфіка нашої програми полягає в тому, що вона орієнтована на входження студентської молоді у відкритий інформаційний простір, тому реалізація програми припускає вибір тих заходів, які забезпечують із одного боку захист особистості від агресивного, антигуманного впливу кіберпростору, а з іншого боку – продуктивну й ефективну кібержиттєдіяльність, формуючи тим самим особистість кіберсоціально-орієнтовану, здатну до самовизначення й самореалізації в кіберпросторі, яка усвідомлює відповідальність, перед собою й перед іншими. Дана програма припускає формування активної громадянської позиції як у реальному, так і віртуальному просторі, ціннісної свідомості й системи базових цінностей особистості, етико-правове виховання, соціокультурне виховання.

До пріоритетних напрямків виховної роботи, які відповідають програмі реалізації умов кіберсоціалізації студентів технічних спеціальностей в освітньо-виховному просторі ВНЗ ми відносимо: громадянське *виховання*, спрямоване на формування громадянина, особистості, патріота; *духовно-моральне виховання*, яке націлено на використання методів, що апелюють не тільки до мислення, але й до емоційного світу людини – проблемні ситуації, що створюють, ціннісний вибір, діалог й дискусії, які забезпечують духовно-моральне сприйняття явищ кібержиттєдіяльності й інформаційної культури, актуалізують емоційну пам'ять і повторне відчуття, розбудовують здатність до співпереживання, створюють умови для рефлексії своїх внутрішніх станів; *етико-правове виховання*, яке припускає формування етики глобального інформаційного простору, яка націлена на культурне й безпечне використання ресурсів Інтернет, засвоєння правил поведінки гарного тону взаємодії, правил інформаційної поведінки в кіберпросторі, норм користування мережею; *соціокультурне виховання*, спрямоване на створення умов для розвитку естетичних, комунікативних, організаторських, екологічних, економічних, гендерних, моральних і інших соціальних здатностей у кіберпросторі.

Орієнтуючись на результати аналізу реальної практики кіберсоціальних відносин студентів [1, с. 208], ми можемо сказати про відсутність навичок у студентів соціального захисту від негативного впливу кіберпростору Інтернет-середовища, низької сформованості інформаційної поведінки й інформаційної культури. Соціальний етап, розробленої нами програми, був спрямований на збереження й розвиток мотивації до успішної інформаційної діяльності в кіберпросторі й включав наступні завдання: формування навичок роботи з інформацією; формування соціально-значимих якостей особистості таких як соціальна активність, соціальна стійкість, спрямованість на самореалізацію й толерантність; створення сприятливих умов для активної творчої діяльності.

Досвід роботи багатьох педагогів показує, що для розв'язку цих завдань найбільш ефективний метод проектів, що припускає використання активних форм у позаурочній діяльності. На даний момент, одним з перспективних напрямків формування інформаційних і комунікаційних компетенцій є технологія освітніх веб-квестів (Web Quest).

Робота студентів у форматі веб-квеста різноманітний виховний процес, робить його живим і цікавим. Веб-квест – це сайт у мережі Інтернет, з яким працюють студенти, виконуючи те або інше завдання. Причина використання нами веб-квестів обумовлена максимальною інтеграцією Інтернету в освітньо-виховний процес ВНЗ. Вони охоплюють окрему тематику, яка вирішує актуальні виховні проблеми нашого дослідження.

Для забезпечення особистісного росту й удосконалювання системи взаємодії з кіберсоціальним оточенням ми вибрали використання методу тренінгу в нашому дослідженні як високо ефективний інструмент розвитку й досягнення змін.

Ефективність процесу кіберсоціалізації студентів технічних спеціальностей у режимі тренінгу забезпечувалася дотриманням специфічних умов: психологічних і дидактичних.

До психологічних умов належать: наявність суб'єкт-суб'єктних відносин між усіма учасниками тренінгу; вивчення й облік психологічних механізмів групової діяльності; формування атмосфери психологічного комфорту.

До дидактичних умов тренінгу відносяться: наявність особливої методики проведення тренінгових занять; спрямованість його змісту на осмислення учасниками актуальних проблем інформаційного суспільства; різноманітність методів, засобів і прийомів, необхідних для розв'язання актуальних на цьому етапі виховання завдань; спрямованість змісту тренінгових програм, орієнтована на аналіз і рішення проблемних ситуацій; відповідність змісту, обсягу й динаміки тренінгового процесу, психологічній природі осмислення позиції особистості в кіберпросторі, коли в процесі цілеспрямованого тренінгового навчання в учасників заняття поступово формується система особливих поглядів на явища віртуальної реальності, виробляються способи взаємодії в конкретній проблемній ситуації з позиції ціннісного відношення до людини; стійка позитивна мотивація учасників занять, спрямована на дослідження й формування своєї позиції в кіберпросторі, розширення й поглиблення професійного ресурсу особистості.

При відборі змісту тренінгу враховувалося кілька істотних моментів. Насамперед, те, що специфіка інформаційної діяльності в кіберпросторі визначає особливості розумової діяльності користувача: тому доцільно розглядати особливості змісту тренінгового методу навчання на матеріалі тренінгів, які орієнтовані на формування індивідуального інтелектуального стилю з одного боку, з іншого боку, на матеріалі комунікативних тренінгів.

Програма реалізації умов кіберсоціалізації припускала 4 тренінги на такі теми: «Ефективне управління часом у кіберпросторі»; «Успішна інформаційна діяльність у кіберпросторі»; «Безпека в мережі Інтернет»; «Комунікація або спілкування?».

Кожний тренінг вирішував певний коло завдань: придбання учасниками навичок і освоєння технологій, що дозволяють планувати й контролювати свій час у кіберпросторі, виявлення типових поглиначів часу в кібержиттєдіяльності, вироблення особистого підходу в боротьбі з поглиначами часу, формування цілісного й індивідуального підходу до керування часом (*«Ефективне управління часом у кіберпросторі»*); показати цілісну й системну уяву про інформаційну діяльність у кіберпросторі, підвищити ціннісно-мотиваційну готовності до інформаційної взаємодії в кіберпросторі, формувати навички використання можливостей кіберпростору у своїх цілях, позиціювання спілкування в Інтернеті як ефективний інструмент для активізації ресурсів людини, для особистісного росту й позбавлення комплексів, для розвитку творчого початку, і для бізнесу (*«Успішна інформаційна діяльність у кіберпросторі»*); допомогти визначити основні види небезпеки в кіберпросторі, сприяти формуванню навички правильного реагування на небезпеку, визначити культуру поведінки в Інтернеті, формувати поняття про принципи безпечної поведінки в мережі, формувати мотивацію до безпечного, ефективного використання кіберпростору Інтернет середовища (*«Безпека в мережі Інтернет»*); сприяти інтенсифікації позитивних міжособистісних відносин у сфері спілкування в кіберпросторі, звертаючи увагу на стилістичну організацію тексту, придбання навички фільтрації інформації, що надходить через кіберпростір, підвищення ефективності міжособистісної взаємодії через його практичне застосування, формування комунікативної культури особистості, формування навички відстоювання своєї точки зору в діалозі й публічному виступі на основі визнання різноманітності позиції й поважного відношення до цінностей інших людей, допомога учасникам тренінгу у вираженні себе індивідуальними засобами під час контакту з іншими користувачами (*«Комунікація або спілкування?»*).

Слід зазначити, що така форма як тренінг дозволила студентам навчитися правильно розуміти те, що відбувається між людьми в кіберпросторі, краще спілкуватися, обговорюючи

з іншими користувачами думки, почуття й вчинки, успішніше справлятися з проблемами, вирішувати конфлікти, долаючи й розкриваючи себе, здійснювати корекцію самооцінки.

Для більш усвідомленого й рефлексивного сприйняття інформації після тренінгів, нами був проведений конкурс «Створення кодексу інформаційної поведінки в кіберпросторі Інтернет-середовища». Необхідно відзначити студентську зацікавленість темою даного заходу, яка проявлялася у жвавому обговоренні зводу правил інформаційної поведінки в підготовчий період конкурсу. Ціль конкурсу полягала в напрямку особистісних здатностей, що дозволяють оптимально застосовувати дії відповідно до конкретних умов, що спонукують особистість до творчої діяльності, пошуку нових підходів, щодо створення правил у кіберпросторі, до саморозвитку й створення нових для даного суб'єкта предметів інформаційної культури. Результати творчої активності студентів були представлені різними мультимедійними проектами: презентацією в програмі Power Point, відео-репортаж, фото-слайдшоу, які відбивали не тільки поінформованість в актуальному питанні правил поведінки в кіберпросторі, але й комп'ютерну грамотність студентів.

Наступною формою, яка використовувалась в програмі реалізації умов процесу кіберсоціалізації студентів технічних спеціальностей, є художній фільм як ефективний засіб особистісного розвитку студента у вищій школі. Результатом цього процесу є емоційно-ціннісна спрямованість студента на творчу самореалізацію в інформаційному просторі, показником сформованості якої є сукупність комунікативних, інтелектуальних, художньо-естетичних можливостей; пізнавальних, художньо-естетичних потреб, ділових мотивів у студента; наявність у нього суб'єктного відношення до дійсності, розвиненого емоційного інтелекту й об'єктивної картини кіберпростору у свідомості.

Цілеспрямовано «відкриваючи» художній фільм для освоєння, стимулюючи й направляючи духовну й інтелектуальну активність по аналізуванню, інтерпретації змісту фільму, ми можемо сприяти формуванню таких індивідуально-значеннєвих відносин, при наявності яких мотив, ціль одного суб'єкта (героя кінострічки) може здобувати для іншого суб'єкта особистісний зміст. Таким чином, моральні й духовні переконання героїв фільмів набувають особистісного сенсу для глядачів, лягають в основу їх ціннісної системи. У силу своїх найбільш характерних особливостей кіно сприяє «імпринтингу кінообразу» (Ю.М. Лотман) у нашу свідомість і впливає на формування професійної картини світу студента, її розширення й об'єктивний характер. [3].

Відомо, що фільм можна використовувати для аналізу вчинків людей, розкриття їх підсвідомості й формування здатності ефективно взаємодіяти з реальністю. Сінемалогія А. Менегетті використовує кіно для підведення людини до внутрішньої кризи, вона націлює на сприйняття певних ціннісних послань, щоб закласти основу майбутнього вибору людини. [3]

Сказане, змушує вважати, що інтегрований у процес виховання, в умовах процесу кіберсоціалізації художній, фільм реалізує схований у ньому виховний потенціал, і може бути використаний як інтерпретаційний простір для роботи свідомості суб'єкта по виробленню власної думки, зміцненню потреби мати цю думку, використовувати його в кібержиттєдіяльності.

При виборі фільмів ми керувалися наступними зовнішніми критеріями: естетичними (відбиралися фільми, що відповідають категорії художньої цінності й інформаційній культурі); індивідуально-етичними (визначалися виховним потенціалом фільмів, можливістю використовувати їх з метою формування в студентів особистісних якостей); природним (відбір фільмів проводився з обліком психологічних і соціальних особливостей студентського віку); емоційним (оцінювався психологічний вплив на студентів, вираженням якого є породжувані фільмом емоції, урахуванням інтересу до кіберпростору й жанрові переваги студентів); термінологічним (оцінювалася термінологічна насиченість фільмів); актуальним (урахуванням відповідний тематичний зміст картини, що розширює кіберсвітогляд студентів, що служить позитивному розвитку особистості).

Незважаючи на відповідність фільмів зовнішнім критеріям, для нас є дуже важливим взяти до уваги внутрішні критерії, які відбивають показники якості художнього фільму, що визначають його сприйняття, особливості психофізіологічної дії на тих, хто виховується. Тому, необхідно відзначити, що ефективність художнього фільму, оцінювана по «зовнішніх» критеріях, залежить від його «внутрішніх» критеріїв.

Опираючись на дані сучасної педагогіки з питань ефективності використання художніх фільмів у виховному просторі, а також на результати, отримані в ході узагальнення й аналізу існуючого досвіду, ми виділили наступні правила організації їх споживання щодо нашого дослідження: фіксування уваги студентів на ідейно-моральній проблематиці фільму з метою формування в них відповідних понять, поглядів, уявлень щодо кіберпростору; аналіз складних ситуацій фільму, які ставлять студентів перед проблемою морального вибору й збагачують їхній життєвий кібердосвід; основний позитивний моральний заряд художнього фільму зосереджений у його героях. Вплив на студентів яскравою, гарною, глибоко моральною особистістю, створеною талановитим актором або акторкою, будить моральні й естетичні почуття студентів і, формує морально-ціннісну орієнтацію; зображення й осуд поведінки антигуманної й антигромадської спрямованості у фільмі направляє на формування в студента: правильної оцінки аморальної сутності даної спрямованості; вміння бачити її під будь-якою маскою; протиборчої особистої активної позиції стосовно антигуманного й антигромадського, як в інтелектуальній установці, так і в поведінці.

У ході експериментальної роботи були визначені основні форми предкомунікативної (підготовка до правильного сприйняття: проведення бесід, лекцій на матеріалі фільмів) і посткомунікативної (дискусії, анкетування, написання есе) роботи з художнім фільмом як засобом управління процесу кіберсоціалізації, а також позиція педагога, якою він повинен керуватися в роботі з конкретним фільмом, повинна бути виразною, широкою. Дана робота вимагає від нього інформаційної підготовленості, яка має на увазі інформаційну компетентність, педагогічної майстерності, комунікативності.

Таким чином, використання в роботі всіх вищевикладених вимог для успішної кіберсоціалізації студентів в освітньо-виховному просторі інтерактивними засобами Інтернету й інформаційно-комунікаційних технологій, сприяло формуванню соціальної активності вільної особистості студента, естетичної оцінки стосовно кіберпростору в цілому, що свідчить про ступінь задоволення соціальних потреб і розумінні розглянутих явищ, формування навички критичного мислення, профілактиці кіберрадикації студентів.

Список використаних джерел

1. Кудашкина Е.З. Анализ реальной практики киберсоциальных отношений студентов в образовательно-воспитательном пространстве вуза. Актуальные вопросы, проблемы та перспективы развития гуманистики у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспект: зб. Наукових праць (за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції від 30-31 травня 2012 року) /за заг. Ред. к. Філософ.н.Журби М.А.- Частина III. - Луганськ : вид-во СНУ ім. В.Даля, 2012. - 287 с.
2. Плешаков В.А. Киберсоциализация как инновационный социально-педагогический феномен //Преподаватель XXI век, 2009. - № 3. - С. 32 – 39.
3. Фрайфельд Е.Б. Художественный фильм как средство профессионально-личностного развития студентов при изучении иностранного языка в высшей школе. [Электронный ресурс]: автореф. дис. ... канд. пед. наук. /Фрайфельд Елена Борисовна. - Н.Новгород, 2006.,- Режим доступа: <http://nauka-pedagogika.com/pedagogika-13-00->

This article is devoted to the current problem of interrelation among the youth in the virtual space. Describing one of the students cybersocialization program stage is presented here. Author is stated that interactive forms implementation into the upbringing process stimulates cybersocialization process.

Key words: cybersocialization, social activity, cyberspace, cyberactivity, web quest, training.